

Beiteressursar i Hedmark

Ressursgrunnlaget i utmark og areal av innmarksbeite

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Kart- og statistikkdivisjonen

Yngve Rekdal og Michael Angeloff

11.05.2016

Hedmark fylke har store ledige beiteressursar i utmark. Utførte beregningar viser at fôrutttaket kan tredoblast. På trass av ulike naturvilkår kan utmarksbeite drivast med godt resultat over det meste av fylket dersom ein tilpassar drifta til dei lokale tilhøva. Nokre bygder i nord har noko av det beste utmarksbeitet i Sør-Noreg, og har såleis særskilt gode vilkår for beitenæring i utmark.

NIBIO har på oppdrag frå Fylkesmannen i Hedmark laga ei oversikt over beiteressursar for husdyr i utmark for heile fylket og for kvar kommune. Det er gjeve omtale av beite kvalitet og berekna beitekapasitet. Det er også sett opp oversikt over areal av innmarksbeite i fylket.

Metode: Beregningane av beiteressursar på kommunenivå tek utgangspunkt i tal for heile Hedmark skaffa fram gjennom prosjektet «Arealrekneskap i utmark». For å bryte desse tala ned på kommunar er arealkartverket AR50 nytta for stratifisering av fylket i einingar med mindre variasjon i beite kvalitet. Statistikk frå søknadar om produksjonstilskot er bruka som uttrykk for beitetrykk i utmark.

Naturgrunnlag: Hedmark fylke strekkjer frå småkupert barskogskoglandskap i sør, gjennom dalar til vide fjellvidder i nord. Topografi, varierende næringsinnhald i berggrunnen, lausmassar og klima har lokalt og regionalt stor betydning for kva vegetasjonstypar som opptre og beite kvalitet for husdyr.

Vegetasjonstypfordelinga og artsmangfaldet på næringsrike bergartar nord i fylket, skil seg klart ut frå næringsfattig berggrunn som har størst areal i Hedmark. Sjølv om berggrunnen har store ulikheiter i

næringsinnhald er det likevel planter og vegetasjonstypar med låge til moderate næringskrav som dominerer over heile Hedmark. Rik vegetasjon får ein i første rekkje der det er vassig som har vore i kontakt med rikt mineralmateriale. Topografien har mykje å seie for vasstilgangen, og frodigast vegetasjon og beste beitet er det oftast å finne i godt hellende terreng eller langs elver og bekkar.

Vegetasjon og beite: Landarealet i Hedmark fylke fordeler slik på beite kvalitetar: 6 % *svært godt beite*, 39 % *godt beite*, 49 % *mindre godt beite* og 6 % *ikkje beite*. Beite kvaliteten er noko lågare enn landsnittet, men innan fylket er det stor variasjon. For ein oversikt over beitetilhøva i utmark i Hedmark kan fylket delast i 3 regionar som har sterke fellestrekk.

1. «Barskogen under 600 moh.» utgjør 45 % av fylkesarealet. Området samsvarar grovt med det geologiske hovedområdet «grunnfjellet» med mest fattige bergartar og meir småkupert topografi enn fylket elles. Felles for regionen er at det meste av fastmarka er produktiv barskog der det blir drive skogbruk. Skogtilstanden er derfor svært viktig for beite kvaliteten, og største beiteressursen vil finnast på hogstflater. Karakteristisk for barskogsregionen er

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

at beitekvaliteten er nokså jamn både innan og mellom kommunane. I dei fleste kommunane er 5-7 % av utmarksarealet *svært godt beite*, men kvaliteten aukar i sør med Eidskog med 11 % som *høgast*. I barskogsregionen er 53 % av arealet *nyttbart beite* = *svært godt + godt beite*.

2. «Fattig berggrunn over 600 moh.» utgjer 40 % av Hedmark. Regionen samsvarar grovt med sandsteinsområdet med mest fattig berggrunn. Det meste av arealet ligg 600-1200 moh. Felles for regionen er store areal av lågproduktiv fjellskog og store lågfjellsvidder med fattig heivegetasjon. Berre 32 % av utmarksarealet i regionen er *nyttbart beite*. Også med omsyn til areal av *svært godt beite* kjem denne regionen veldig mykje lågare ut enn dei andre med 3 % av arealet i denne klassen. Små vindauge med rik berggrunn finst stadvis og her kan beitekvaliteten vera like høg som lenger nord i fylket. Ofte er setrer og gardar lagt til slike plassar.

3. «Rik berggrunn – Nord-Østerdalen» utgjer 15 % av Hedmark og samsvarar med det geologiske området Trondheimsfeltet. Her dominerer rike bergartar. Kring 90 % av arealet ligg mellom 600 og 1200 moh. Godt runda fjellformer og vide vidder er pregande for området. Nokre djupe dalar og mange grunnare fjelldalar bryt opp fjellviddene.

Regionen har hyppigare forekomst av artsrike og produktive vegetasjonstypar enn fylket elles og har *høgast* prosent av både *nyttbart beite* med 60 % av utmarka, og *svært godt beite* som utgjer 11 %. Samla har regionen veldig gode beiteressursar i utmark. Største ressursen ligg i bjørkeskogsliene og her er det stort potensiale for auke i beitetilgangen ved skjøtsel. Snaufjellet har høgt innslag av snøleie som stadvis gjev gode seinsommar- og haustbeite.

Beitebruk og -kapasitet: Søkningar om produksjons-

tilskot viser at omlag 20 000 storfe, 111 000 sauer, 2 100 geiter og 650 hestar gjekk meir enn 5 veker på utmarksbeite i Hedmark i 2015. I 2014 vart 33 % av fylkesarealet bruka av organiserte beitelag. 168 enkeltsetrer og 18 fellessetrer var i drift med mjølkeproduksjon, dei fleste i Nord-Østerdalen.

Samla beiteressurs for beitedyr i utmark i Hedmark ut frå plantedekket er berekna til 696 000 saueeiningar (s.e.) (1 storfe = 5 s.e.). Dersom ein reknar at 5 % av dette er praktisk vanskeleg å nytte som beite og 10 % blir sett av til elg og rein, er tilgjengeleg ressurs for husdyrbeite 591 000 s.e. Store kommunar som Trysil, Tynset og Rendalen har naturleg nok dei største ressursane, alle med plass til over 45 000 s.e.

Dei store utmarksbrukande kommunane i Hedmark er Ringsaker med 40 000 s.e. og Tynset med 28 000 s.e. på beite i 2015. Alle dei andre kommunane nord i fylket hadde også over 10 000 s.e. på beite. Det er svært låg utnytting av utmarksbeitet i kommunane sør og aust i Hedmark der alle jamt ligg under 10 % utnytting, lågast Engerdal og Trysil med berre 4 %.

Innmarksbeite utgjer 110 000 dekar som er 10 % av det samla jordbruksarealet i Hedmark. 27 % av dette arealet ligg i Ringsaker kommune, medan Engerdal har berre 800 dekar. For nokre kommunar er det låg søknadsprosent for produksjonstilskot for innmarksbeite. Trysil med store innmarksbeiteareal er desidert lågast med 12 %.

Rovdyr påverkar beitebruken sterkt i Hedmark. Dette er det ikkje med i denne utgreiinga, da det her er ressursgrunnlaget og beitetrykket frå den aktuelle bruken som er tema. Konflikter kring bruk i høve til andre arealinteresser som skogbruk, jakt og friluftsliv er heller ikkje handsama. Det same gjeld organisering av beitebruken som er ei stor utfordring for framtidsretta bruk av beite i både inn- og utmark.

